

Vzdělávání pečujících příbuzných

Materiál pro lektory

Milí kolegové,

pokud čtete tento materiál, patrně jste dostali za úkol připravit vzdělávání/přípravu pro budoucí nebo již stávající pečující příbuzné. Naším záměrem bylo vytvořit pro vás jakousi osnovu, podle které si můžete vzdělávání připravit. Pečující příbuzní jsou různého věku, statusu, rolí směrem k dítěti (prarodiče, sourozenci, tety a strýcové, ...), různé mentální úrovně atd. Proto vám nabízíme jen jednoduchou strukturu vzdělávání, možná spíše nabídku, čemu se můžete věnovat a co můžete využít. Přidáváme podněty a postřehy z naší vlastní praxe, které pro vás mohou být inspirací.

Počítáme s rozsahem vzdělávání 24 hodin. Jedná se tak o polovinu času, který tráví v přípravě žadatelé o zprostředkování náhradní rodinné péče. Na základě zkušenosti z práce s příbuzenskými pěstouny se domníváme, že se jedná o dostatečný časový rozsah. V případě, že se jedná o osoby, kterým jsou již děti svěřené do péče, pokryje tento vzdělávací modul povinné vzdělávání pěstounů v plném rozsahu. Cílem vzdělávání je seznámit pečující příbuzné co nejdříve – tzn. ještě před přijetím dítěte či dětí do péče, případně hned po přijetí – s nejdůležitějšími tématy v oblasti péče o ohrožené děti.

24 hodin vzdělávání – rozvržení:

1. Počítáme se zpracováním 4 témat, proto by se měla uskutečnit 4 skupinová setkání v délce čtyř hodin, tedy celkově v rozsahu 16 hodin (pokud nevytvoříte skupinu, může jít i o formu individuální).
2. Dále vzdělávání zahrnuje 2 domácí návštěvy nebo individuální kontakt lektorů s pěstouny v délce cca 3 hodiny – dohromady tedy 6 hodin vzdělávání. Návštěvy mají nabídnout možnost probrat to, co není vhodné probírat ve skupině. A pro vás je to možnost vidět, v čem a jak žijí pěstouni a děti, o které pečují. Na návštěvách projeďte zájem o životní příběhy pečujících příbuzných, případně dalších členů rodiny, včetně dětí. I návštěvy mají svá témata:
První návštěva - zpracování rodinné mapy – vědomé hledání zdrojů rodiny a pozitivních osobností v rodině, společné vyhodnocení aktuální situace.
Druhá návštěva – zpracovávání životního příběhu dítěte – mapování jeho historie, tvorba základu „Knihy života“.
3. Poslední částí, která tvoří časovou dotaci vzdělávání, je samostudium - četba materiálu pro pečující osoby - příloha č. 4 „Co se to v naší rodině stalo? Aneb jak jsem se stalo, že pečuji o dítě z rodiny“ - celkem 2 hodiny.

U skupinových setkání je potřeba mít na mysli, že každé setkání je nutno uvést a také ukončit. Jak setkání můžete rozvrhnout, uvádíme dále.

1. setkání – Základní informace

Cílem setkání je pomoci jak osobám, které zvažují přijetí příbuzného dítěte do péče, tak osobám, které aktuálně příbuzné dítě v péči fakticky mají a zvažují, že požádají soud o právní úpravu současné péče (pěstounství, svěřenectví apod.), případně osobám, které již mají rozhodnutím soudu právně upravenou formu péče o přijaté dítě, zorientovat se v oblasti sociálně-právní ochrany dětí (SPOD) a náhradní rodinné péče

V případě skupinového setkání je třeba dát dostatek času vzájemnému představení se a sdílení účastníků vzdělávání. Je třeba počítat s tím, že někteří o tuto formu vzdělávání mít zájem nebudou a do diskusí se nezapojí. I když si některé informace pouze vyslechnou, může jim i tato forma získání informací přinést užitek.

V případě individuálního setkání je dobré věnovat dostatek času tomu, aby vám budoucí pečující mohli popovídat ve svém tempu, jak se stalo, že jsou nyní v situaci, kdy zvažují přijetí příbuzného dítěte do péče. Je třeba mít na mysli, že při prvním setkání je třeba zařadit následující body:

- Úvod – uvítání
- Vzájemné představení
- Pravidla skupiny (pokud nesestavíte skupinu, doporučujeme některá pravidla pojmenovat i pro individuální setkávání)
- Očekávání – co by sami účastníci potřebovali nebo chtěli vědět
- Základní informace o SPOD:
 - role pečujícího příbuzného v systému SPOD
 - role klíčového pracovníka (+ informace o doprovázení)
 - role pracovníka SPOD a soudu atd.
- Základní informace o NRP
 - rozdělení na osvojení, PP a PPPD
 - základní informace k tomu, jak probíhá PP
 - práva a povinnosti pečujícího příbuzného atd.
- Promítnutí a následná diskuse o filmu „Dívka s muší“ (nebo tematicky obdobném)
- Zde je nejvyšší čas si domluvit, pokud jste dosud takto neučinili, termíny domácích návštěv. Ty by měly proběhnout po druhém a čtvrtém setkání.
- Zpětná vazba na setkání + zadání domácí přípravy (přečíst si první kapitulu materiálu pro pečující osoby „Co se to v naší rodině stalo? Aneb jak jsem se stalo, že pečuji o dítě z rodiny“)
- Ukončení

2. setkání – Citová vazba (attachment)

Cílem druhého setkání je přiblížit budoucím příbuzenským pěstounům základní informace o vývoji a budování citové vazby (attachmentu) a jejich poruchách.

I zde můžete využít své zkušenosti a dovednosti z klasických příprav nebo příprav PRIDE.

Také zde je dobré dát dostatek času vzájemnému sdílení a diskusím. Pokud si mohou účastníci vzdělávání na některé otázky odpovědět sami, dejte jim čas, aby mohli odpovědi vyjádřit. Nezapomínejte oceňovat sdílení, dobré myšlenky a nápady, u introvertnějších, či méně důvěřivých jedinců, projeďte zájem o každé zapojení a oceňte ho.

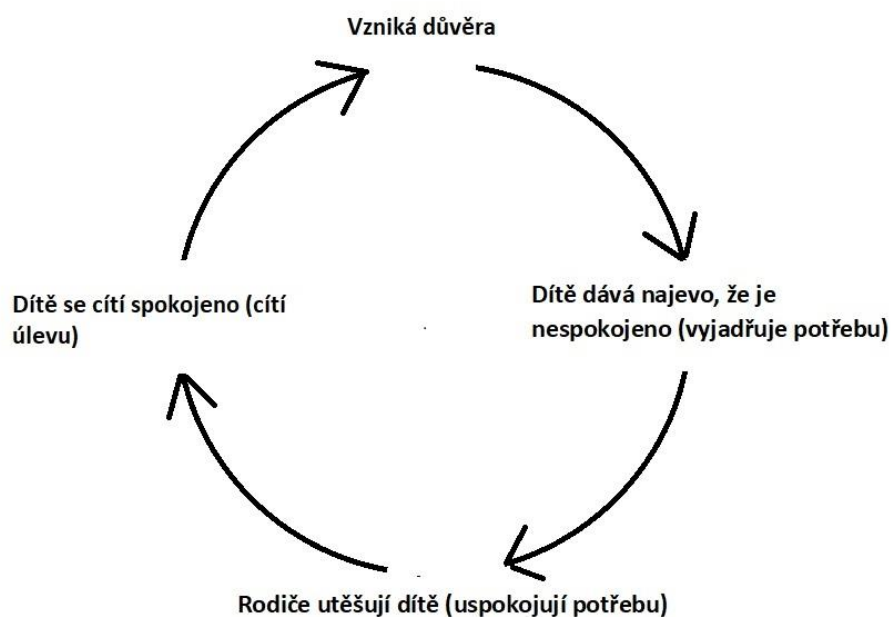
Řiďte se zásadou, že hlavně u budoucích pečujících příbuzných je někdy „méně naopak více“. Nemusíte probrat vše, co jste si nachystali, důležitější je získat si důvěru. Pracujete s odlišnou skupinou lidí, než je tomu v klasických přípravách – tito lidé nemají motivaci ke spolupráci v tom, aby dobře prošli posuzováním a přípravou jako „běžní žadatelé“ o zprostředkování NRP. Tito lidé s vámi budou spolupracovat, pokud si sami vyhodnotí, že jim setkání něco praktického přináší – už vlastním trpělivým přístupem jim takto můžete dát inspiraci, jak se důvěra vytváří, jak je možné se ptát apod. Vězte, že **sociální (observační) učení má větší sílu než slova...** Jinými slovy chceme sdělit, že již svým přístupem učíte pečující příbuzné, jak si budovat zdravou citovou vazbu.

Co je dobré v tomto setkání uvést:

Na úvod přečtete imaginaci (viz příloha A) – pokud jste dva lektori, každý čtete ty úryvky textu, které se týkají jednoho dítěte – tzn., jeden z vás čte text, týkající se Honzíka a jeden z vás čte text týkající se Lenky. V případě, že jste sami, můžete změnit zabarvení hlasu u každého z dětí. Po přečtení imaginace je třeba dát dostatek času sdílení jejich postřehů a reflexi cvičení.

Dále zařadte krátké sdělení informací o vzniku zdravé citové vazby a poruchám attachmentu (včetně možných příčin a dopadů), u aktivní skupiny lze přidat tzv. kruh připoutání. Důležité je porozumění tomu, že dítěti se nemá jeho prožívání vylouvat, ale dospělý se má snažit porozumět tomu, jakou potřebu dává dítě svým chováním najevo.

Jak vzniká citová vazba

Ověřujte si, že účastníci informacím porozuměli.

Pro odlehčení můžete zařadit nějaké video či ukázkou filmu (viz příloha C).

Před koncem setkání je třeba předat úkol – domácí přípravu (přečtení další kapitoly).

Čeká vás první domácí návštěva. Požádejte účastníky přípravy, aby si popřemýšleli nad svou rodinou – budete spolu tvořit mapu jejich rodiny, abyste se společně zorientovali ve vztazích, které v rodině jsou.

Končíme reflexí a rozloučením.

3. setkání – Identita

Na začátku se vraťte k domácím návštěvám, poděkujte za přijetí, dejte prostor k případnému sdílení. Pak již přejděte k tématu.

Cílem setkání s tématem „Identita“ je pomoci uvědomit si stávajícím i budoucím pečujícím příbuzným, že přijetím příbuzných dětí do péče se mění jim, i dětem, které přijímají do péče, role v rodině. Tyto změny v rolích, resp. jejich konflikty, vedou k mnoha dalším změnám ve všech oblastech jejich života. Prarodiče se stávají náhradními rodiči, ale zůstávají také prarodiči. To stejné se děje strýcům, tetám a starším sourozencům. V praxi bývají překvapení tím, jak sami někdy neví, zda mají být přísnější nebo laskavější, v jaké roli se vlastně právě nachází. Také děti je někdy oslovují rolí prarodiče, strýce, tety, sourozence, někdy jim říkají: mami, tati. Sami pečující příbuzní někdy sdělují, že to potřebují mít otevřené v tom, aby mohli být – když potřebují, tak náhradními rodiči, a když je to možné, tak babičkami, dědečky atd.

Lektorská poznámka: *Ani my lektoři zde nemusíme vystupovat v rolích těch, kteří „ví a mají odpověď na všechno“. Pokud zazní dotaz konkrétně na vás, můžete jej obrátit směrem ke skupině – a otevřít na dané téma diskusi.*

Děti samotné potřebují někoho oslovovat: mami, tati. Ne všechny děti mají kontakt se svými biologickými rodiči. I když tento kontakt mají, používají různá oslovení – podle situace. Je důležité, aby na to byli budoucí pečující příbuzní připraveni a aby mohli v rámci tohoto tématu sdílet svá přesvědčení, pozitivní zkušenosti, ale také obavy a nejistoty. Snažte se mít na mysli, že nikdo z nás zde nemá právo hodnotit, co je dobré a co zlé. Projev důvěry mnohdy zmůže více než sdělování vlastního názoru o tom, co je správné. Každá rodina má jinou situaci a jiné potřeby. Otevřený dialog může vést k inspiraci. Vybudovaná důvěra může snížit obrany, event. opoziční postoje, které budoucí pečující příbuzní díky nedobrym životním zkušenostem k institucím, které i my lektoři představujeme, někdy mají.

Pokud bude diskuse váznout, můžete jí pomoci například cvičením Identita v kostce (viz příloha B). Je to možnost, jak jim pomoci vyladit se na situaci dětí, o které chtějí pečovat.

Končíme reflexí setkání, zadáním domácí přípravy a rozloučením.

4. Setkání – Výchova

Cílem setkání je posílit budoucí pečující příbuzné v efektivním výchovném přístupu k dětem, o které mají pečovat, a minimalizovat neefektivní způsoby, které by mohli ve výchově uplatňovat.

Důležitým aspektem setkání je pomoci budoucím pečujícím příbuzným uvědomit si, že u dětí je chování odrazem uspokojených či neuspokojených potřeb. Během setkání jim můžeme dát prostor popřemýšlet o tom, jak děti vyjadřují své potřeby, když je jejich pečující osoby slyší, rozumí jim a umí o ně pečovat, a jakým způsobem dávají najevo děti potřeby, když jejich pečující osoby je neslyší, nereagují na jejich potřeby, případně místo toho, aby naplnili potřeby dětí, použijí trest, aby sami měli klid či uspokojili vlastní potřebu. Pokud si tuto skutečnost uvědomí, sami již budou dobrým směrem upravovat své výchovné kroky.

Je možné nabídnout několik situací z praxe – a vést diskusi, jak se toto dané dítě naučilo projevat svou potřebu... - a jak tedy děti, které se odebírají vlastním rodičům, vyjadřují své potřeby.

Teoreticky lze najít více rozdělení druhů potřeb. Pokud využijete rozdělení dle prof. Matějčka: najdete na youtube, jak sám o těchto potřebách hovoří:

<https://www.youtube.com/watch?v=7FVrwcAn9rQ> (5 základných psychických potrieb)

K výchově máte opět dostatek podnětů a inspirací v materiálech pro klasické přípravy nebo přípravy PRIDE. Nabízíme k diskusi následující srovnání, co způsobuje ve výchově efektivní přístup a co trestání:

Rozdíl mezi efektivní výchovou a trestáním

Výchova (efektivní)	Trest
– Slušnému chování (ukázněnosti) rodiče děti učí.	A. Je dětem ukládán z vnějšku.
– Lze ji využít k tomu, aby se předešlo vzniku problémů.	B. Zaměřuje se na řešení problémů až po jejich vzniku.
– Buduje sebeovládání a odpovědnost za vlastní chování.	C. Deleguje zodpovědnost za změnu na osobu, jež má moc určovat chování dítěte.
– Nabízí hranice, řád a vedení.	D. Ukládá sankce a vynucuje dodržování pravidel.
– Učí správnému způsobu, jak řešit problémy nebo jim předcházet.	E. Může sice zabránit špatnému chování, ale neučí dítě správnému nebo očekávanému chování.
– Podporuje děti v tom, aby byly schopny se rozhodovat a nést za svá rozhodnutí zodpovědnost.	F. Brání dětem, aby se naučily samy rozhodovat.

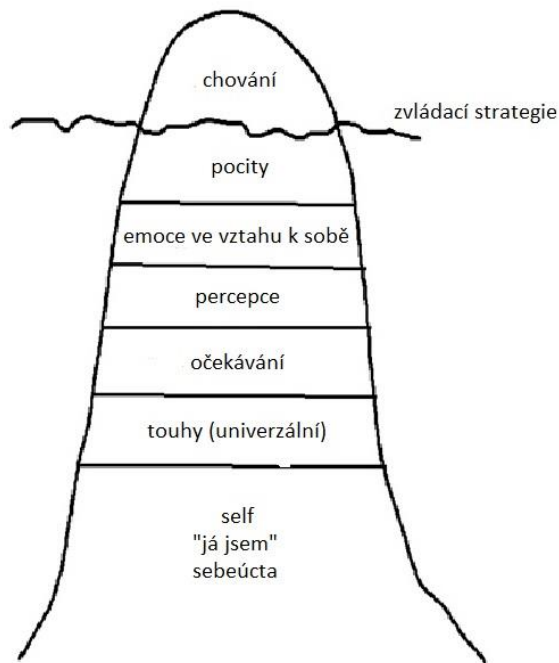
- Motivuje k žádoucímu chování.
 - Má dítě chránit.
 - Tím, že u dětí posiluje jistotu, že jsou schopny naplňovat své potřeby zodpovědně, jim může pomoci mít ze sebe lepší pocit.
 - Podporuje děti v tom, aby se spoléhaly na své vnitřní hranice nebo pravidla chování.
 - Podporuje spolupráci, vzájemnost a pozitivní vztah mezi dětmi a dospělými.
- G. Může u dětí podporovat špatné chování, pokud je neposlušnost jedinou možností, jak na sebe strhnout pozornost rodičů.
 - H. Často používá duševní a tělesnou bolest a může je způsobovat.
 - I. Může zhoršovat sebehodnocení a sebeúctu, zvláště pokud byl trest ponižující.
 - J. Vytváří dojem, že zodpovědně je třeba se chovat jen v přítomnosti osoby, která má autoritu.
 - K. Posiluje pasivitu a strach.

Použít můžete také následující schéma:

Osobnostní ledovec dle Virginie Satirové

Nad „hladinou“ je chování, které je vidět, podle kterého si děláme úsudky my o druhých a druzí o nás. Vše, čím je chování „spouštěno“ je však „pod hladinou“. U dětí v NRP je třeba rozumět tomu, co se děje „pod hladinou“, abychom dobře vyhodnotili chování dětí a uměli na ně reagovat. Vše, co je „pod hladinou“ jsou potřeby dítěte. Pokud se potřeby potlačují, tzn., že na ledovec se zatlačí, tak výsledkem je, že když se tlak uvolní, vyskočí ledovcová kra ještě výše. Stejně tak je tomu s potlačenými potřebami. V příhodném okamžiku se objeví s ještě větší razancí v chování dítěte.

Schéma můžete využít ve chvíli, kdy mu sami porozumíte. Doporučujeme si předem připravit příběh „zlobivého dítěte“ a ve schématu odkryt, co dítě svým zlobením dává najevo.

Čeká vás druhá domácí návštěva. Připravte účastníky setkání na to, že budete spolu dávat dohromady životní příběh dítěte či dětí, o které mají pečovat. Porozumění životnímu příběhu dítěte může budoucímu pečujícímu příbuznému pomoci porozumět chování dítěte a jeho potřebám.

Zadejte poslední domácí přípravu – přečtení poslední kapitoly z přílohy č. 4 „Co se to v naší rodině stalo? Aneb jak jsem se stalo, že pečuji o dítě z rodiny“.

Dejte dostatek prostoru k reflexím na skupinové vzdělávání. Počítejte s časem na vyplnění zpětnovazebních dotazníků. Předpokládáme, že využijete zpětnovazební dotazníky z vaší běžné přípravy, případně nabízíme dotazník v příloze (viz příloha D).

Skupinové vzdělávání můžete ukončit nějakým pozitivním příběhem z praxe.

PŘÍLOHY

Příloha A

Imaginace pro vzdělávání pečujících příbuzných (k tématu citové vazby)

V nemocnici se ve stejnou hodinu narodí dvě děti. Oba porody proběhnou bez komplikací a jak miminko Honzík, tak miminko Lenka jsou čilá novorozeňata, která přicházejí na svět s pořádným křikem.

Lenko, Honzíku: Co v tuto chvíli víte o světě kolem vás?

(Pauza)

Lenka a Honzík nevědí o světě skoro nic.

Narodili jste se v nemocnici a pečuje o vás zdravotnický personál, který vás označil za zdravé děti. Přišli jste na svět jako normální zdravé děti.

Přicházíte na svět jako děti maminek, které jsou příbuzné - švagrové. Maminka Lenky žije s bratrem maminky Honzíka.

Honzíku, ty jsi první dítě mladého páru, který toužil po dítěti. Tento pár sice nemá moc peněz a tvůj dětský pokoj je vybaven postýlkou od kamarádů, ale tvoji rodiče se postarali o to, aby byla bezpečná a bytelná. Celá rodina už netrpělivě očekává tvůj příchod.

Lenko, ty ses narodila také mladému manželskému páru. Tví rodiče mají problémy a dítě rozhodně neplánovali. Vzhledem k tomu, že si po rodině půjčovali peníze, které nevraceli, a nikomu nepřiznali, že je utratili za alkohol a automaty, tak když to vyšlo najevo, kontakty s rodinou se přerušily. Rodina tak ani neví, že jsi přišla na svět. I tví rodiče pořídili pro tebe tolik věcí, kolik byli schopni...

Stejně jako všechna novorozeňata jste oba zcela závislí na svých rodičích, kteří mají vyhovět všem vašim potřebám. Vzhledem ke své naprosté závislosti si přirozeně vytváříte určitou vazbu ke svým rodičům, pokud tito alespoň v minimální míře naplňují vaše potřeby.

Honzíku, máš hlad a jako všechny děti, které dostanou hlad, začneš cítit napětí a neklid. Vyjadřuješ se svým pláčem. Teď pláčeš, protože máš hlad, a tvoje mamka přijde a nakrmí tě. Cítíš, jak napětí a neklid postupně mizí. Díváš se jí do očí a vidíš, jak se usmívá.

Honzíku, co se dovídáš o světě kolem sebe? Jaký se utváří mezi tebou a tvými rodiči vztah?

(Pauza)

Honzík se patrně dovídá, že:

- Svět je dobré místo.
- Dospělí pravidelně naplňují jeho potřeby.
- Může důvěřovat dospělým a mít ze sebe dobrý pocit.

Lenko, i ty máš hlad, ale tví rodiče povinnosti spojené s péčí o dítě nezvládají. Začali totiž kouřit marihuanu, která jim už dříve pomáhala se uvolnit. Chceš jíst a cítíš napětí i neklid provázející pocit hladu. Pláčeš, ale nikdo na to nereaguje. Začneš tedy plakat hlasitěji, dokud tvá mamka nakonec nepřijde. Nakrmí tě, ale příliš si tě nevšímá. Pláčeš, ztuhneš a špatně se ti jí, ale nějakou dětskou výživu přece jen dostaneš.

Lenko, co se dovídáš o světě kolem sebe? Jaký se utváří mezi tebou a tvými rodiči vztah?

(Pauza)

Lenka se patrně dovídá, že:

- *Se nemůže spoléhat, že jí dospělí vždy poskytnou základní péči.*
- *Rodiče ji někdy nedoceňují nebo o ni nepečují.*
- *Je tu někdo, kdo zajišťuje některé její potřeby.*

Lenka patrně bude mít vzhledem ke své naprosté závislosti ke svým rodičům alespoň v určité míře nějaký vztah – citovou vazbu.

Čas plyne a obě děti se učí lézt.

Honzíku, jsi přirozeně zvědavý a lezeš po celém domě i po zahradě. Když tě něco znepokojí, tví rodiče jsou vždycky po ruce a můžeš se k nim vrátit. Občas tě dokonce zachrání dřív, než si uvědomíš, že by sis mohl ublížit.

Honzíku, co z toho, co se dovídáš, ovlivní tvůj vývoj?

(Pauza)

Honzík se patrně dozvídá, že:

- *Svět je bezpečné místo.*
- *Děti mohou světu důvěřovat a nemusí se bát ho prozkoumávat.*

Lenko, tvá mamka tě nechává u sousedky, která tě často nechává samotnou v dětské ohrádce. Začínáš lézt po bytě, ale tví rodiče na tebe někdy nedávají pozor. Jednou jsi ze stolu shodila šálek kávy. Opařila ses a musela jsi na pohotovost. Sociální pracovníce v nemocnici zjistila, že tvá mamka je pod vlivem drog, a nahlásila to příslušnému orgánu SPOD. Protože šlo o nehodu, dotyčný subjekt v tomto případě nezahájil šetření, ale jméno tvé mamky už je v evidenci.

Lenko, co z toho, co se dovídáš o světě, ovlivní tvůj vývoj?

(Pauza)

Lenka se patrně dovídá, že:

- *Svět není bezpečné místo.*
- *Při prozkoumávání světa si občas může ublížit.*

Honzíku, tví rodiče si s tebou rádi hrají a povídají od té doby, co si tě přivezli domů z porodnice. Zpívají ti, napodobují zvuky, které vydáváš, a čtou ti jednoduché dětské knížky dřív, než jsi schopen jim vůbec rozumět. Tví rodiče jsou nadšení, když začneš vydávat zvuky, které znějí jako máma a táta. Všimneš si, že když tyto zvuky vydáváš, přijdou k tobě.

Honzíku, co se dovídáš o světě? Jak tvé zkušenosti ovlivní tvůj vývoj?

(Pauza)

Honzík se patrně učí, že:

- *Svět může být zábavný, a že může některé věci ovlivnit! To Honzíkovi pomáhá získávat a rozvíjet rozumové, jazykové, sociální a fyzické dovednosti.*

Lenko, přes den se o tebe teď stará tvůj táta, protože přišel o práci. Popíjí pivo a příliš se nezajímá o to, co děláš. Stejně jako dříve paní na hlídání i on tě přes den nechává zavřenou v dětské ohrádce v jiné místnosti. Když pláčeš, křičí na tebe a nadává ti. Několikrát tě strčil zpátky do ohrádky. Často si hraješ sama a snažíš se nikoho nerušit.

Lenko, co se dovídáš o sobě, dospělých a o světě? Jak tyto zkušenosti ovlivní tvůj vývoj?

(Pauza)

Lenčiny zkušenosti ji patrně ovlivní tak, že ji:

- *Naučí nedůvěřovat dospělým a světu.*
- *Naučí, že reakce dospělých jsou nepředvídatelné.*
- *Odradí od snah učít se, prozkoumávat a vyjadřovat se slovy.*

Honzíku, už jsou ti dva roky. Zdá se, že tě rodiče téměř pořád sledují. Slyšíš, jak ti říkají „to nesmíš,“ když si chceš sáhnout na žehličku. Nelíbí se ti, když ti někdo něco zakazuje, a tak se začneš vztekat. Tví rodiče tě opatrně, ale jistě odtáhnou pryč. Začneš poslouchat, když ti říkají „to nesmíš,“ a změníš své chování. Když poslechněš, tví rodiče z toho zjevně mají radost.

Honzíku, co se dovídáš teď?

(Pauza)

Honzík se patrně dovídá, že:

- *Má schopnost kontrolovat své chování.*
- *Má schopnost dělat radost lidem, kteří jsou pro něho důležití.*

Lenko, když jsi se svou mamkou, často na tebe nemá čas. Někdy ti rodiče naplácají a pošlou tě do svého pokoje a jindy si tě vůbec nevšimají. Začala ses venku přetahovat s jiným dítětem a tvá mamka tě nechala, dokud jste si oba neublížili. Jednou, když tvá mamka ve dne spala, jsi odešla z domu a našli tě samotnou na ulici. Lidé zavolali pracovníka SPOD a ten zahájil šetření.

Lenko, co se dovídáš teď?

(Pauza)

Lenka se patrně dovídá, že:

- *Svět je nebezpečné a nepředvídatelné místo.*
- *Děti mohou být trestány, ale nikdo jim neukáže, jak mají kontrolovat své chování.*

Honzíku, tví rodiče se občas začali stýkat s tvou tetou, maminkou Lenky. Občas se obě maminky potkají na dětském hřišti. Společně si hrajete a Tobě je při tom hezky. Tvoje maminka chce rodičům Lenky pomoci. Má svého bratra, tvého strejdu, ráda a přes všechno, co se stalo, jí na něm záleží. Záleží jí také na Lence, protože vidí, že je zanedbaná. Snaží se mámě Lenky domlouvat, ale ta se vždy jen stáhne do sebe a její pomoc nepřijímá. Občas si vezmete Lenku na hlídání. Je to pro tebe nové, baví tě poznávat nové situace.

Honzíku, co se z této zkušenosti dovídáš o světě a dospělých?

(Pauza)

Honzík si patrně:

- *Buduje základní důvěru a učí se důvěřovat lidem mimo nejbližší rodinu.*

Lenko, situace ve tvé rodině se mezitím zhoršila. Tvoji rodiče se často hádají. Jsi stále divočejší a agresivnější, často míváš záchvaty vzteku, nebo jsi naopak úplně zamklá jakoby bez života. Nakonec tě otec popadne za ruku, vykloubí ti rameno a rozbije ti nos. Tvá matka tě znovu vezme na pohotovost. Do této situace vstoupí orgán SPOD, který navrhne umístění do náhradního domova. Zavolá rodičům Honzíka, na které mají kontakt a jsou vaší nejbližší rodinou. Teta si pro tebe bez zaváhání přijede. Když přijdeš do jejich domu, řekne ti, že teď už jsi v bezpečí.

Lenko, pomůže ti to, co ses dověděla o světě a dospělých, věřit tetě a strejdovi, tedy svým novým náhradním rodičům?

(Pauza)

Lenka se patrně dověděla, že:

- *Dospělí jsou nepředvídatelní a není možné jim důvěřovat.*
- *Není důvod, proč by měla jakýmkoli dospělým věřit nebo si myslet, že někdo z nich naplní její potřeby.*

Lenko, bude tvoje nová rodina díky tomu, co se naučili při péči o Honzíka, připravena pečovat také o tebe?

(Pauza)

Pravděpodobně nebude. Zkušenosti s péčí o Honzíka jeho rodiče na péči o Lenku patrně nepřipraví. Lenčiny životní zkušenosti jsou totiž značně odlišné. Lenka bude mít pravděpodobně problém uvěřit tomu, že ostatní lidé naplní její potřeby. Lenka totiž nedostala příležitost, aby se její rozumové a fyzické dovednosti plně rozvinuly. Bude mít zmatek v tom, kdo je její rodič, ke komu patří, kdo je kdo v její rodině.

Děti s takovou zkušeností mohou mít opožděný vývoj řeči a nemají ani stejná očekávání týkající se sociálních vztahů. Lenka má malou sebedůvěru či motivaci k tomu, aby zkoušela nové dovednosti. Zatímco Honzík reaguje na pochvalu či projevy lásky, Lenka nikoliv. Proto může být obtížné Lenku zvládnout.

Řízené představy nyní končí. Pomalu procitněte a buďte zase sami sebou. Protáhněte se a pohodlně se usadte. Dám vám několik vteřin na to, abyste plně procitli.

Pozn.: Nyní je čas se zeptat, jak se cítili účastníci v roli Honzíka a jak účastníci v roli Lenky.

Během této aktivity jste měli příležitost si uvědomit, jak vývoj dítěte ovlivňují jeho životní zkušenosti. To vám pomůže pochopit, jak se budou lišit vývojové potřeby dětí. Možná jste také získali určitou představu o tom, jaký má zanedbání péče a týrání dopad na vývoj dítěte. To vše je důležité, pokud máme pochopit, jak naplňovat vývojové potřeby dětí a řešit jejich opožděný vývoj.

Příloha B

Identita v kostce

Účelem je:

Uvědomění si procesu vytváření vlastní identity, reflexe faktu, že identita je souborem mnoha typů charakteristik. Ne všechny si dobrovolně vybíráme, a přesto nás ovlivňují a naopak. Na některé kategorie jsme pyšní, na některé bychom nejraději zapomněli. Rozpoznat způsoby, jak se dokážeme vyrovnat s tím, že je nám připisováno něco proti naší vůli.

Jak postupovat:

Zadejte účastníkům úkol zapsat na jednu stranu kostky (je třeba mít vytvořenou šablonu) do každého políčka odpověď na otázku: Kdo jsem? - to, co tvoří jejich identitu a je to zřejmé lidem kolem nich. Z druhé (vnitřní strany kostky) si zapíší to ze své identity, co je skryté. Ujistěte je, že nebudou muset tyto vrstvy své identity sdílet se skupinou, pokud nebudou chtít. Následně kostku složí a slepí pomocí připraveného lepidla nebo lepicí pásky. Jedna strana kostky zůstane rozlepená, aby bylo možné sdílet i vnitřní část kostky, pokud budou zájemci chtít.

V první fázi se zaměřte na kategorie jednotlivých částí lidské identity. Každý účastník včetně lektorů si vezme svoji kostku. Uveďte vždy nějakou obecnou kategorii (role v rodině, pohlaví, vyšší obecná kategorie jako člověk, lidská, bytost, jméno, národnost, země původu, náboženská příslušnost, příslušnost k nějakému koníčku, volnočasová aktivita, zaměstnání.....apod.). Ti účastníci, kteří kategorii mají nějak zohledněnou na kostce - zvednou ruku.

Při diskusi se zeptejte účastníků, zda mají pocit, že s některými částmi své identity se raději „pochlubí“ a naopak, za některou se stydí. Zeptejte se, jak tento pocit – jsem na to pyšný x stydím se za to - vznikl. V jakých situacích se objevil, kdo jim řekl, že na danou kategorii mají být pyšní nebo se za ni mají stydět?

Každý účastník si nejprve vezme jeden barevný šátek a položí ho před sebe.

Na zem rozložte 5 kartiček, na kterých bude napsáno:

Vrozená/daná

Přijatá

Připsaná

Oblíbená

Neoblíbená

Je možné doplnit o 6. kartičku – nevím, nemůžu si vybrat

U každé kartičky položte jinou hromádku materiálů.

Každý z účastníků hodí nejprve svojí kostkou. Tam, kde se kostka zastaví, přečte účastník to, co na kostce má z vnější, případně i vnitřní, strany, a zkusí si vybrat po jedné z obou sad kartiček (vrozená – přijatá – připsaná a oblíbená – neoblíbená). Ostatní mohou pomáhat, radit nebo konzultovat jednotlivé kategorie.

Poznámka:

Někdy se účastník nemůže rozhodnout, jaká je daná část jeho identity. Např. kategorie „žena“ se jeví jako vrozená, pro účastníci však může být složitou kategorií, ke které si během života hledala cestu a může se rozhodnout pro to, že se jedná spíše o zvolenou část identity. V těchto situacích je důležité akceptovat rozhodnutí účastníků, případně se rozhodnout dát od obou materiálů po jednom. S takovou situací pak lze hezky pracovat při reflexi – to, co se jeví jako vrozené a dané může během života získat jiný význam a také to každý (díky svým životním zkušenostem) vnímáme jinak.

Takto se vystřídají všichni účastníci několikrát, s tím výsledkem, že každý má před sebou hromádku materiálů.

Toto cvičení můžete uzavřít tak, že každý účastník dostane 5 minut času na individuální práci, při které může využít materiály nasbírané při hře a na šátek vytvořit nějaký obrazec, který by ho charakterizoval. Po samostatné práci následuje kolečko, kde účastníci reflektují, co je při práci k tématu identita napadlo, jak se cítí.

Na závěr shrňte téma identity jako mnohvrstevné, dynamické a s různou intenzitou prožívání. S některými částmi identity se ztotožňujeme snadněji než s jinými.

Poznámka: Namísto papírové kostky je možno použít lístečky, které označíme čísly

1-6. Na lístečky se stejně jako na kostku napíší různé části své identity, házejí hrací kostkou a podle čísla, které padne, vyberou lísteček, který představí a stejně jako u kostky přiřadí k identitě vrozená – přijatá – připsaná. Lísteček je popsáný ze dvou stran – z jedné, co je zjevné, z druhé, co je skryté. Čemu věnovat pozornost:

Je třeba zdůraznit, že tak, jak procházíme životem, získáváme i ztrácíme. Někdy se obtížnější části naší identity mohou s postupem času ukázat jako něco velmi cenného a obráceně. Ze všech materiálů lze stavět, tvořit celou naši bytost, a právě růzností vznikají unikátní osobnosti.

Co budeme potřebovat:

Doporučujeme mít připravené vystřižené šablony na kostku, abyste tak ušetřili čas na provedení aktivity a rozbor toho, co se účastníci dozvěděli o vlastní identitě.

Příloha C

Odkazy, filmy

Still Face Experiment: Dr. Edward Tronick

<https://www.youtube.com/watch?v=apzXGEbZht0&t=28s>

<https://www.youtube.com/watch?v=kX1aoCh65Fk&t=28s>

https://www.youtube.com/watch?v=DU4_IR2rkOs

tento odkaz je v angličtině, ale jsou tam titulky:

<https://www.youtube.com/watch?v=WjOowWxOXCg>

Postupně si můžete pouštět na youtube:

Zuzana Zimová – 28. krátkých dělů na téma – Vztahová vazba – natočil slovenský Návrat

Krátký, ale citově velice náročný film je na youtube a jmenuje se **ReMoved**. Má i druhý a třetí díl, první k tématu určitě stačí.

Pokud některý z odkazů není funkční, doporučujeme vám vyhledat si ukázkou podle klíčových slov nebo obsahu (YT někdy příspěvky maže, upravuje nebo jinak s nimi nakládá).

Filmy:

7 magických roků

Dívka s mušlí

Nechtěné děti (Návrat)

Příloha D

ZPĚTNOVAZEBNÍ DOTAZNÍK

Prosíme o vyplnění anonymního dotazníku dle hodnotící škály 1-5, kdy 5 je nejvyšší spokojenost, 1 je nejnižší spokojenost. Děkujeme za ochotu.

- 1) Vyhodnocení absolvovaného vzdělávání - zhodnoťte prosím v čem byla témata vzdělávání pro Vás přínosná? Hodnoťte prosím jednotlivá témata na škále 1 – 5 (5 je největší spokojenost, 1 je nespokojenost)

Téma Základní informace:	1	2	3	4	5	(zakroužkujte)
Téma Citová vazby	1	2	3	4	5	(zakroužkujte)
Téma Identita	1	2	3	4	5	(zakroužkujte)
Téma Výchova	1	2	3	4	5	(zakroužkujte)

- 2) 2) Jak byste zhodnotili práci lektora/lektorů vzdělávání?

1 2 3 4 5 (zakroužkujte prosím zvolenou variantu a připojte komentář)

.....
.....
.....
.....

- 3) 3) Jak byste zhodnotili práci skupiny v rámci vzdělávání (pokud jste vzdělávání ve skupině měli)?

1 2 3 4 5 (zakroužkujte prosím zvolenou variantu a připojte komentář)

.....
.....
.....
.....

- 4) 4) Jak jste byli spokojeni s organizačním zajištěním vzdělávání?

1 2 3 4 5 (zakroužkujte prosím zvolenou variantu a připojte komentář)

.....
.....
.....
.....

- 5) 5) Chcete nám ještě něco sdělit?

.....
.....
.....
.....